מְשָׁנָה. הֵרְחִיק אֶת הַסִּיכּוּךְ מִן הַדְּפָנוֹת שְׁלֹשָׁה טְפָחִים פְּסוּלָה, לפי שהאויר מפריד בין הסכך לדופן [ראה להלן עמ' 209 ציור קסג], ונחשב שאין דופן לסוכה בצד זה, ואם אין לסוכה עוד שלש דפנות אחרות, היא פסולה, וכן הדין כשיש אויר ברוחב שלשה טפחים באמצע הסוכה מהדופן האמצעית עד הדופן הפתוחה [שבכך אין בשום צד שלש דפנות] (תוס' ד"ה אויר; מאירי לעיל טז, ב, ראה עוד ביאורנו להלן ע"ב ד"ה סכך פסול), אבל אם הרווח מועט משלשה טפחים, הוא נחשב כסתום מדין 'לבוד', והסוכה כשרה (מאירי שם), ולהלן (יט, א) יתבאר האם 'לבוד' זה נחשב כסכך כשר ואפשר לשבת תחתיו. ■ וכן נפסק להלכה (שו"ע או"ח תרלב, ב).

דין זה שאויר פחות משלשה שטפחים בין הסכך לדופן הסוכה כשרה, נאמר גם כאשר הדפנות נמוכות ואינם מגיעות לגובה הסכך, אף שקצה הדופן וקצה הסכך רחוקים יותר משלשה טפחים, כיון שהדפנות נחשבות כמגיעות עד למעלה מדין 'גוד אסיק', והסכך נחשב כמגיע לקצה הסוכה מדין 'לבוד' (מאירי שם; טור או"ח תרל; ב"י שם, ט, בדעת רש"י), וכן נראה מכך שנסמכה משנה זו למשנה הקודמת (לעיל טז, א) העוסקת בסוכה שדפנותיה לא מגיעות עד לגובה הסכך (ב"ח שם, ט). ויש שכתבו, שבאופן זה הסוכה פסולה (המכתם בדעת הרמב"ם, מאירי לעיל טז, ב, בשם י"א), כיון שדין 'לבוד' מתקיים רק אם אומרים תחילה דין 'גוד אסיק', ואין מצרפים שתי הלכות באופן שהלכה אחת היא מכח הלכה אחרת (רעק"א בדעת הר"ן). ■ להלכה, אם הדפנות מכוונות כנגד הסכך, הסוכה כשרה מדין 'גוד אסיק', וכן הדין אף אם אינם מכוונות כנגד הסכך ממש אלא כנגד שלשת הטפחים הסמוכים לו, כי באופן זה אומרים דין 'לבוד' בסכך (שו"ע או"ח תרל, ט, משנ"ב שם, מג-מד, כדעת רש"י, שאומרים שתי הלכות של 'לבוד' ו'גוד אסיק' יחד, ראה משנ"ב מהדו' דרשו שם).

אִם יֵשׁ מִן הַכּוֹתֶל לַסִּיכּוּךְ אַרְבַּע אַמּוֹת פְּסוּלָה, לפי שהתקרה הנותרת מן הבית מפסיקה בין הדפנות לסכך [ראה להלן עמ' 209 ציור קסד], אבל אם התקרה הפסולה פחותה מארבע אמות, הסוכה כשרה מדין 'דופן עקומה', אף שיש סכך פסול בכל צדדי הסוכה. וביאור דין זה הוא, שהמקום הפסול שבסוכה נחשב כהמשך הדופן, וכאילו היא נמשכת לצידה ומגיעה עד לסכך הכשר [ולא שהמקום הפסול נחשב מחוץ לסוכה והדופן הולכת תחתיו באלכסון], וכאשר יש רווח אויר בגג הסוכה, לא יתכן לומר שהאויר נחשב כהמשך הדופן, ולכן אמרו בתחילת המשנה, שאם יש רווח שלשה טפחים בגג הסוכה, הסוכה פסולה (רש"י; רא"ה ומאירי לעיל ד, א).

וגם כאשר הדופן נמוכה ואינה מגיעה לגובה הסכך, ויש בצד הסוכה סכך פסול, הסוכה כשרה (טור או"ח תרלב; ב"י שם, א, בדעת רש"י), כי באופן זה נאמר דין 'גוד אסיק', ומחמת דין זה נחשבות הדפנות כמגיעות עד לסכך הפסול, והוא מצטרף לדפנות מדין 'דופן עקומה' (מהרל"ח שם, ג, בדעת הטור). ויש שכתב שסוכה זו פסולה (ר"ן ב, א, בדעת רש"י), כיון שאין מצרפים שתי הלכות כדי להכשיר את הסוכה, וכאן צריך לומר תחילה דין 'גוד אסיק' או 'לבוד' ואחר כך דין 'דופן עקומה' (רעק"א המובא לעיל ד"ה הרחיק), ויש שצידד לומר, שאם הדפנות נמוכות מהסכך פחות משלשה טפחים, הסוכה כשרה לדברי הכל, כי מסתבר יותר שדין 'דופן עקומה' נאמר גם באופן שיש חריץ בין הסכך לדפנות, ולא רק כשהם מחוברים, כיון שהחריץ נחשב כסתום מדין 'לבוד', ואם כן יהיה הדין כמו כן בכל אופן שהדפנות נמוכות מהסכך פחות משלשה טפחים (פמ"ג שם, א, בדעת הר"ן). ■ להלכה אין אומרים 'גוד אסיק' ו'דופן עקומה' [כדעת הר"ן], אך יתכן שיש להקל שאומרים 'לבוד' ו'דופן עקומה' [כדעת הפמ"ג] (משנ"ב תרלב, ד, וראה שם תרלג, כ).

אִם יֵשׁ תַּחְתָּיו אַרְבַּע אַמּוֹת פְּסוּלָה, ואם הסכך הפסול מועט מארבע אמות, הסוכה כשרה, ולא נחשב שיש כאן סכך פסול לפסול את הסוכה, אבל אין לישון תחתיו [ראה בהרחבה בביאורנו להלן (יט, א)] (רש"י).

גְּמָרָא. כָּל הֲנֵי לָמָּה לִי, צְרִיכָא - בכל אופן המוזכר במשנה מתחדש פרט נוסף בדין 'דופן עקומה', ודרך המשנה ללמד כל פרט בפני עצמו, 'ולא זו אף זו קתני' (ריטב"א). ויש שכתב, שלא היו יכולים להזכיר במשנה רק חצר המוקפת אכסדה, כי אם כן היה מקום לטעות ולומר שאי אפשר להכשיר גג בית שנפחת מדין 'דופן עקומה', משום שצריך לשבת בסוכה ולא בבית של כל השנה, ולכן הוצרכו להזכיר שני אופנים אלו (ערוך לנר).

מִשּׁוּם דִּסְכָּכָן סְכָךְ כָּשֵׁר - התקרה הנותרת מהבית ותקרת האכסדרה עשויות מדבר הכשר לסיכוך, אלא שהם פסולות מדין 'תעשה ולא מן העשוי' [ראה ביאורנו לעיל (טו, א)], משום שלא נעשו מתחילה לצורך סוכה (רש"י). ואלמלא טעם זה היה גג הבית כשר, אף שצריך לשבת בסוכה ולא בבית של כל השנה [כמבואר ברש"י לעיל (יד, א)], כי משעה שנפחת הגג, הוא כבר לא נחשב בית של כל השנה (פתחא זוטא תרלה, ב, בדעת רש"י).

אֲבָל סוּכָּה וְכוּ' אֵימָא לֹא, צְרִיכָא - הוצרכו ללמדנו שיש דין 'דופן עקומה' גם בסכך שאינו ראוי כלל לסיכוך, כדי שלא נאמר שכיון שהוא שונה ממין הסכך הכשר, הוא נחשב כחציצה בין הסכך לדפנות, ואי אפשר להחשיבו כהמשך הדופן (ריטב"א).

אַוִּיר פּוֹסֵל בִּשְׁלֹשָׁה סְכָךְ פָּסוּל פּוֹסֵל בְּאַרְבָּעָה, שבאויר ההפסק נראה יותר לעין מה שאין כן בסכך (ט"ז תרלב, ד).

מִשּׁוּם דּוֹפֶן עֲקוּמָּה נָגְעוּ בָּהּ, אולם לדעת רבה לא נאמרה כלל הלכה למשה מסיני של 'דופן עקומה' (ריטב"א להלן ע"ב, וראה שבט הלוי א קסז, ב), ולדבריו טעם המשנה הוא, שכל סכך פסול פוסל רק אם רוחבו ארבע אמות, ואין חילוק אם הוא באמצע הסוכה או בצדה (רש"י). ובמשנה הוזכרו רק אופנים של סכך פסול בצד הסוכה, לפי שבהם הסוכה פסולה בודאי, אולם כאשר הסכך הפסול באמצע הסוכה, הוא פוסל רק כשהוא חוצץ לאורך כל הסוכה [מהדופן האמצעי עד הצד הפתוח שלא נשאר שלשה דפנות כשרות] (פני יהושע, וראה ערוך לנר). והוצרכו לפרש במשנה שכן הדין בבית שנפחת ובאכסדרה, אף שהסכך לא נעשה כשר מחמת הדופן, כדי שלא יטעו לומר שסכך פסול פחות מארבע אמות מצטרף לסוכה, אך הדופן שאחריו אינה מצטרפת, כיון שהוא חוצץ בין הסכך הכשר לדופן, וכדי שלא יטעו לומר שדופן בית מצטרפת ודופן אכסדרה אינה מצטרפת, וכן הוצרכו לפרש במשנה שכן הדין בסוכה המוקפת בדבר הפסול לסיכוך, כדי שלא יטעו לומר שסכך כזה גרוע מסכך שנפסל רק משום 'תעשה ולא מן העשוי', ואינו מצטרף (הערות הגרי"ש אלישיב). ■ להלכה, סוכה שיש באמצעה סכך פסול ברוחב ארבעה טפחים, פסולה, ואם רוחב הסכך הפסול מועט מארבעה, הסוכה כשרה [כדברי תלמידי רב] (שו"ע או"ח תרלב, א).

■ המשך במילואים עמ' 123